

Hörccsik Richárd

Gutenberg találmánya és a mai kihívások¹

Tisztelt Államtitkár Asszony, Elnök Asszony, Rektor-helyettes Asszony,
Alpolgármester Úr, Hölgyeim és Uraim, Kedves Kollegák!

Mint Abaúj és Zemplén országgyűlési képviselője, sok szeretettel köszöntök a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Vándorgyűlésén megjelent minden kedves tagot, vendéget. Megtisztelő volt számomra, hogy elnök asszony felkért egy vitaindító előadásra. Talán sokan megkérdezik Önök közül, hogy mit keres egy országgyűlési képviselő a könyvtárosok között. Azért bátorkodtam elvállalni ezt a rövid előadást, mert úgy érzem, hogy több kötődésem van a könyvtárakhoz, a könyvtárügyhöz, mint más országgyűlési képviselőknél. Egyrészt azért, mert tizenöt éven keresztül a rokon szakmában tevékenykedtem mint levéltáros, levéltár igazgató, és nagyon sok kötődésem volt a könyvtárakhoz. Másrészt pedig mint gyakorló egyetemi tanár, számomra igazán a második otthon a könyvtár, a levéltár mellett: a kutatásnak az a helye, ahol igazán otthon érzem magam és kutathatok, és erre buzdítom minden hallgatómat is.

Először is szeretnék gratulálni a helyszínválasztáshoz, Isten hozta Önöket Miskolcon! Úgy érzem, hogy erre predesztinálja ezt a várost nemcsak a múltja, hanem a jelene is. Megmutatni Önöknek ez alatt a két-háromnapos konferencia alatt, hogy mit jelent, ha az élet kérdéseket tesz fel nemcsak egy társadalomnak, hanem egy városnak, egy régióknak. Erre, úgy hiszem, Miskolc a legjobb válasz.

Hiszen itt Miskolcon a múlt század során, az idősebbek talán még emlékeznek rá, nagyléptékű iparfejlesztésekre került sor, ami fontos technológiai központtá tette a megyeszékhelyet. Más kérdés, hogy ez az erőltetett iparosítás négy évtized múlva a város gazdasági rendszerének az összeomlásához vezetett. A rendszerváltoztatást követően az egyik napról a másikra eltűnt a stabil megélhetést biztosító, legfontosabb munkaadó.

Mivel a vas és acél korszakát felváltotta a *Neumann-galaxis*, magát a várost és a közösséget is folyamatos kihívások érik azóta. Ahogy Nyugat-Európa országában sem találták meg igazán a nehéziparra épült régiók a felzárkózás legjobb receptjét, úgy Miskolc sem

ért az út végére még, ám úgy hiszem, hogy az eredmények dicséretesek. Amellett, hogy az egyre bővülő ipari parkba a nehézipar helyett megújuló XXI. századi technológiára épült ipart hoz, ami munkahelyek ezreit teremtette és teremti, ahogy hallottuk, a történelmi városrészek rendbehozatalára irányuló erőfeszítései is rendkívül eredményesek. Ezért gondolom azt, hogy a XXI. század kihívásairól hol máshol lenne érdemes beszélni, mint Miskolcon, hol lenne érdemes beszélni arról, hogy hogyan fordíthatjuk a javunkra azt a technikai fejlődést, ami a világunkat felforgatta és felforgatja.

Másodszor, szeretnék gratulálni a konferencia tematikájának az összeállításához, hogy ezt a szlogent hozták a résztvevők elé: „*Az élet minősége – a könyvtárosok a társadalomért?*”. Talán az előbb elmondottakból is következik az, hogy a Vándorgyűlés problémafelvetése időszerű. Más szavakkal: *miként tebetik minőségivé életünket a könyvtárosok változó világunkban?*

Előljáróban szeretném kiemelni a „*minőségi élet*” kifejezést, mivel manapság talán ezzel kellene a legtöbbet foglalkozni. Egyáltalán, Hölgyeim és Uraim, *mi a minőségi élet?* Egészségesek, jókedvűek és gondtalanok az emberek, akik a minőségi életet élik? Bizonyosan szűk ez a lehatárolás. Az embert ugyanis az különbözteti meg a többi élőlénytől, hogy nemcsak érző lény, hanem gondolkodása szofisztikált, cselekvéséhez szerszámokat készít és használ, amelyek ma már nem a túléléshez, hanem a kényelmes élethez szükségesek.

Azt is tudjuk, hogy a szofisztikált gondolkodásnak rendkívül fontos alapja a tudás, ami a tapasztalati tudás mellett nyilvánvalóan tanuláson is alapul. Fontos eleme az emberiségnek emellett a kultúra is: a zene és az irodalom élvezete, a különböző műalkotásoknak a megcsodálása valahol egy legbelsőbb igény kielégítésével kapcsolódik össze. A szépség és a kifejezőkészség magaskolájának megismerése iránti vágy egy olyan attribútum, ami kifejezetten az emberé, a homo sapiens-é. Ezeknek az igényeknek a kielégítésében is fontos szereppel bírtak és bírnak a könyvtárak, mai divatos kifejezéssel élve megosztják a tudást a széles nyilvánossággal, egyenlően és korlátozásmentesen teszik elérhetővé közös örökségünket mindenki számára. Ha nem így működnének a könyvtárak, bizonyára a minőségi élet is más értelmet nyerene.

De hogyan kerülünk mi ide, mint Pilátus a krédóba, Tisztelt Hölgyeim és Uraim? Úgy érzem, fontos megvizsgálni, hogy feladataink teljesítését, hivatásunk gyakorlását miképpen befolyásolja ez a folyton gyorsuló világ – úgy hiszem, talán ez a legfontosabb kérdés akkor, amikor a könyvtárak és a könyvtárosok helyzetéről kell szót ejtenünk. Amennyiben pillanatképet szeretnénk kapni arról, hogy mi a helyzet 2017-ben itt Európában, akkor azt kell mondjam, újra kell értelmeznünk, hogy mit értünk Gutenberg-galaxison.²

Nézetem szerint ismét komolyan előtérbe kerülnek azok a kérdések, amelyeket Marshall McLuhan³ ötvenöt évvel ezelőtt korszakos művében leírt. Gondoljunk csak bele: ma már több mobiltelefonos előfizetés van Magyarországon, mint ahány magyar állampolgár él a határokon belül. Számítógépek nélkül élni talán tudunk, de dolgozni, ügyet intézni ma már nem lehetséges: ezt mutatják az elmúlt hetek számítógépes vírus-támadásai is, amikor üzemek, kórházak álltak le a számítógépes rendszer diszfunkciói miatt. A gyermekeink már készségi szinten élik meg a mobiltelefonok és a számítógépek világát: ahogy egy témában született publikáció szerzője is megjegyzi, mi, a hatvanas-hetvenes generációk, a számítógépkorszak előtt születettek használjuk a számítógépeket, a fiatalabb generáció pedig számítógépezik.⁴ Kétségkívül micsoda különbség van a két fogalom között! A könyvek szerencsére nem tűntek el, de megszűnt kizárólagos szerepük

a tudáshordozás tekintetében. Megjelentek az e-könyvek, és az internet révén korlátlan lehetőségek nyílnak arra, hogy információkat szerezzünk.

Ahogy elnök asszony említette, helyes és célszerű, hogy erre a helyzetre a könyvtáros társadalom reagáljon, hogy stratégiát készítsen a holnapra.⁵ Bár a statisztikák a beiratkozások számát vizsgálva biztatóak, nézetem szerint ennél többre van szükség: meg kell ragadni egy olyan kontextust, egy olyan kompetenciát, amelynek segítségével a könyvtárosok előrébb is léphetnek, és szerepük fontosabbá válhat, mint eddig bármikor a történelem során. Ezt a kontextust érdemes úgy megközelíteni, hogy a jelen korszakunk változásait vizsgálva levont általános következtetéseket vesszük számba. Ezt szeretném nagyon röviden elmondani öt pontban.

Először is, a jelen korszakunknak fontos jellemzője, hogy nemcsak felgyorsult az információáramlás, hanem a rögzítésre kerülő információk köre is nagymértékben bővült. A „*tű a szénakazalban*” elmélet ma már napi problémaként jelenik meg sokak számára: nagyon fontos, hogy megfelelő nyelveken tudjuk, hogy az adott kérdés kapcsán milyen keresőszavakat, milyen kifejezéseket kell használni ahhoz, hogy a rendelkezésünkre álló adatbázist érdemben átvizsgálhassuk. Korábban a szájról szájra mondottak kivételével a tudás megismerhetőségét a könyvtárakban található könyvek összessége tette lehetővé, mostanra azonban, figyelembe véve a digitalizálási munkálatok tempóját, bizony, az információk döntő többsége – formai vagy más kötöttség nélkül – elérhető az interneten.

Másodszor, már ma is rendkívül fontos, hogy az információkat megtalálni, értékelni és feldolgozni képes szakemberek álljanak rendelkezésre, de ez talán még fontosabb lesz a jövőben. A könyvtárosok fő tevékenységi köre nyilvánvalóan a rájuk bízott hatalmas kincsnek a kezelése, gondozása és elérhetővé tétele marad, de még inkább kidomborodik az a képesség, ami sokak számára elérhetetlen: az információk megtalálásának képessége. Úgy vélem, hogy az adott tudományág részletes ismeretétől függetlenül is léteznek olyan heurisztikák, amelyek legalábbis lehatárolják a szénakazalban azt a szalmacsomót, amiben a tűt megtalálhatjuk.

Harmadszor, amikor a Gutenberg-galaxisra vonatkozó jóslatokat többen cáfolni próbálták a szakirodalomban,⁶ olyan érveket sorakoztattak fel, amelyek legalábbis átértékelésre szorulnak napjainkban. A nyomtatott újságok piaca fokozatosan visszaszorul, és egyre több könyvnek jelenik meg már az e-olvasóra tölthető verziója is. Mégis örömmel tapasztaljuk az elmúlt év statisztikai könyvébe tekintve, hogy bizony, nőtt a beiratkozott olvasók száma, vagyis az igény folyamatos a könyvtárak iránt.⁷

Számomra itt egy új fogalom jelenik meg: a *közösségi dimenzió*. A közösségi dimenzió nemcsak abban a száraz tényben mutatkozik meg, hogy a könyvtárak elérhetővé teszik a tudást számunkra, hanem abban is, hogy maguk a könyvtárak válnak a közösség számára fontos esemény helyszínévé. Azt is mondhatnánk, hogy ebben látszólag semmi újdonság nincsen, hiszen a könyvtárosok eddig is rengeteget tettek azért, hogy a könyvtárak a tágabb értelemben vett tudástranszfer helyszínéül szolgáljanak. Sok példát lehetne hozni, például a sárospataki városi könyvtár, vagy a budakeszi könyvtár⁸ munkatársai a költségvetési szempontból nehéz időkben is kitartóan szerveztek kirándulásokat, tartottak a kisiskolásoknak foglalkozásokat és rendeztek a kismamáknak összejöveteleket, hozzájárulva a társadalmi kohézió megerősítéséhez is.

Itt szeretném megköszönni a megyei II. Rákóczi Ferenc Könyvtár igazgatójának, dr. Prókai Margitnak és munkatársainak azt a kiváló munkát, amit az Emberi Erőforrások

Minisztériuma által lehetővé tett „*könyvtár-megújítási programban*” végeztek.⁹ Elég, ha csak a választókerületemre gondolok, ott fent egész északon, Abaúj és Zemplén legeldugottabb településein, hogy mit jelent egy kis faluban egy ilyen könyvtárnak az újjáélesztése, felújítása, hogy nemcsak könyveket, hanem számítógépeket helyeznek el, igazi közösségi térre téve ezeket, például Révleányváron, Filkeházán vagy Golopon. Járva a választókerületet, ezek a könyvtárak nem maradtak üresen a megnyitás után sem, hanem ma is használják az idősek mellett a fiatalok is. Köszönöm ezt a munkát, Igazgató Asszony, és köszönöm a minisztériumnak is, amely ezt a programot létrehozta.

A könyvtárban ugyanúgy megtalálja számítását a magányosan olvasó regénykedvelő, mint a barátaival vagy barátnőivel együtt tanuló egyetemista. A közösségszervezési funkció is egy olyan eleme a könyvtárosi munkának, ami tovább erősödhet a jövőben, és ennek a legfontosabb okát abban látom, hogy jelen világunk élményekre kihegyezett. Mindig valami különlegességre, szokatlanra, újra vágyik a jelenkor embere, és sokszor nem becsüli meg azt a hagyományt, amit egy adott intézmény vagy közösség felmutat, hanem interaktivitásra, állandóan új impulzusokra vágyik. Ebből józan paraszti ésszel végiggondolva az következik, hogy ugyanazon impulzus sokadszorra már nem bír az újdonság erejével, így újabb élményeket, újabb impulzusokat kell, hogy kibocsásson a könyvtár, annak érdekében, hogy vonzó legyen a polgár számára.

Negyedszer, a könyvtárakba bevonzott, kütyükön nevelkedett fiatal generációk sokat adnak az *életérzések*re. Amikor beiratkoznak egy könyvtárba, sokat számít a lokáció és az állomány kiterjedése mellett a hely hangulata, változatossága, a termék tagolásától azok berendezéséig. Az olvasók sokszor kötődnek egy bizonyos sarokhoz vagy teremhez, melynek visszatérő vendégeivé válnak. Más generációk számára meg az a fontos, hogy a kutatómunkát nyugodt körülmények között tudják végezni, és vannak, akik pedig kifejezetten a kölcsönözhető könyvek miatt iratkoznak be. Láthatjuk: megannyi igény és megannyi lehetőség. Úgy vélem, önmagában véve ez a sokszínű igénypaletta is mutatja azt, hogy a minőségi élet a legkülönbözőbb módokon érhető el az olvasóközönség egyes tagjai számára. Ez is mutatja, hogy nem a könyvek korszaka ér véget, hanem más feladatok is megjelennek, amelyek az eddigi legfontosabb célok mellé továbbiakat emelnek.

Végül az ötödik pont: a *könyvtárosok multifunkcionálissá* váltak. Gondozzák a könyvtárat, vizsgálják az olvasási szokásokat, selejtezik a felesleges könyveket, bővítik az állományt új könyvek vásárlásával, digitalizálják a dokumentumokat, adatbázisokat építenek, ezeket elérhetővé teszik, és a beiratkozók rendelkezésére bocsátják. Nem hagyhatjuk tehát, hogy háttérbe szoruljon a könyvtárosok könyvekkel kapcsolatos tudása, hiszen a rendezett és hiteles adatokon alapuló tudásbázisok építése hiányában, az internet világában sokkal elveszettebbek lennének.

Hadd hozzak fel egy pozitív példát, a Borsodi Digitális Könyvtár¹⁰ munkáját! A megyei II. Rákóczi Ferenc Könyvtár Digitális Gyűjteményében a nemzeti kulturális örökség részét képező, helytörténeti értékkel bíró, valamint a regionális igények kielégítésére is alkalmas dokumentumok digitalizált változatát teszi elérhetővé. A kollégák arra törekedtek, hogy a megyén belüli és nemzetközi összefogással minél több, a történeti megye – Borsod, Abaúj, Zemplén, Gömör, Torna megyék - kutatását támogató kiadvány digitalizált változata is hozzáférhetővé váljon.

További céljuk volt, hogy ezeket a dokumentumokat megőrizzék, és a különböző kiállításokon szerepeltessék. Nagyon fontos, hogy ez segíti nemcsak az egyetemi munkám

során a szakdolgozatírókat, hanem azon helytörténészeket is, akik itt, a megyében dolgoznak. Úgy vélem, hogy a *Gutenberg- és a Neumann-galaxis párbuzsama* rendkívül találó: egy olyan világban élünk, ami újabb és újabb kompetenciákat követel meg tőlünk. Ezzel egyidejűleg sajnos észrevétlenül vesznek el olyan képességeink, amelyek a használhatatlanná váló kütyük hiányában létfontosságúak lehetnek a számunkra.

Sokan azt mondják manapság, hogy az élethosszig tartó tanulás létfontosságúvá válik, de azt is mondják, hogy ez a különböző szakmák változása, feladatbővülése miatt van így. Úgy vélem, hogy a könyvtárosokat nem érheti készületlenül a Neumann-galaxis kiteljesedése. Rendszerező készségük, jelenleg is széles körű feladataik predesztinálják őket arra, hogy világítótornyoként magasodjanak abban a korban, amikor a szénakazlak között bolygó, tudásra éhes polgárok iránymutatásra vágynak az információk keresése közben.

Ezen a két napon tehát olyasmiről beszélünk, ami olyan, mint a jó tokaji bor: az idővel csak egyre értékesebb lesz. Azt kívánom mindnyájuknak, hogy büszkeséggel tekintsenek a hivatásukra. Meggyőződésem, hogy Magyarország felemelkedése a kiművelt emberfőkben van, a kiművelt emberfőkhöz pedig a könyvtárakon keresztül vezet az út.

Jegyzetek

1. Elhangzott a Magyar Könyvtárosok Egyesülete „*Az élet minősége – a könyvtárosok a társadalomért*” 49. miskolci vándorgyűlésén, 2017. július 5-én, a nyitó plenáris ülés szakmai előadásaként.
  2. Ambrus Attila József: *A Gutenberg- és a Neumann-galaxis: Könyvek és könyvtárak, olvasók és könyvtárosok a harmadik évezredben*. Pécs, 2010. 11. o. Elérhetőség: <http://mek.oszk.hu/08500/08595/08595.pdf> (2017.07.12.)
  3. Marshall McLuhan: *The Gutenberg Galaxy. The Making of Typographic Man*. University of Toronto Press, 1962. Magyarul: *A Gutenberg-galaxis. A tipográfiai ember létrejötte*. Budapest: Trezor Kiadó, 2001.
  4. Z. Karvalics László: *A gyermek második évszázada*. Internet Kalauz, 1999/12. sz. 58-59. o.
  5. A korszerű könyvtár küldetése és feladatai – előzetes szakmai vitaanyag a stratégia elkészítéséhez. Elérhetőség: <http://vandorgyules-eger.ektf.hu/vitaanyag.pdf> (2017.07.12.)
  6. Mark Y. Herring: *Tíz ok, amiért az internet nem helyettesítheti a könyvtárat*. Könyvtári Figyelő, 47. évf., 2001/4. sz.
  7. *A bázis a 2000. évi adat*. Elérhetőség: <http://ki.oszk.hu/content/magyarorszagi-konyvtarak-statisztikai-adatai> (2017.07.12.)
  8. Béresné Dávid Magdolna: *Beszámoló a Nagy Gáspár Városi Könyvtár 2010. évi tevékenységéről*. Elérhetőség: https://varoshaza.budakeszi.hu/letoltes/024hat_mell%C3%A9glet.pdf (2017.07.12.)
  9. Venyigéné Makrányi Margit: *Megújuló könyvtárak – megújuló szolgáltatások*. Könyvtári mappa – A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei könyvtárosok lapja. 2015/1. sz., 2-5. o. Elérhetőség: http://epa.oszk.hu/03000/03007/00001/pdf/EPA03007_konyvtari_mappa_2015_1.pdf (2017.07.12.)
  10. *A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár Digitális Gyűjteménye*. Elérhetőség: <http://www.rfmli.hu/digitkonyvtar/> (2017.07.12.)
-